

Лопатко Л.А. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Л. Лопатко. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 122 – 126.

УДК:376.1.-056.263+377.5:61

Любов Лопатко

ylinkal@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Анотації

У статті представлено досвід застосування перекладачами жестової мови на лекційних, практичних заняттях зі студентами, які мають порушення слуху, Херсонського базового медичного коледжу. Представлено дані констатувального експерименту щодо володіння різними формами візуального і вербального мовлення.

Ключові слова: жестова мова, студенти з порушеннями слуху, дактилологія, кальковане жестову мовлення, українська мова, перекладач-дактилолог.

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЛЕКСИКИ УКРАИНСКОГО ЖЕСТОВОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТАМИ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

В статье представлен опыт использования переводчиками жестового языка на лекционных, практических занятиях с неслышащими студентами стоматологического отделения медицинского колледжа. Представлены данные констатирующего эксперимента относительно овладения различными формами визуального и вербального языка.

Лопатко Л.А. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Л. Лопатко. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 122 – 126.

Ключевые слова: жестовый язык, студенты с нарушениями слуха, дактилология, калькирующая жестовая речь, украинский язык, переводчик-дактилолог.

FEATURES OF USAGE THE UKRAINIAN SIGN LANGUAGE BY STUDENTS WITH HEARING IMPAIRMENTS

The author presents the experience of the usage sign language by the interpreters at the lectures and practical lessons for students with hearing impairments at Kherson Basic Medical College. This paper provides the data of the construction experiment about the possession of different visual and verbal speech forms.

Keywords: sign language, students with hearing impairment, Dactylology, Ukrainian language, interpreter

Наука сьогодні володіє доказами, що жестова мова є однією з розвинутих і своєрідних мов людства, яка відіграє важливу роль у житті глухих, у їхній когнітивній і комунікативній діяльності [1,3,5,6,7]. Ці дані, а також нові підходи до визначення сутності розвитку цивілізованого суспільства, вироблені сучасною соціологією і культурологією, призвели до зміни поглядів на глухих людей, як повноцінних членів суспільства.

З 1978 року на базі відділення "Стоматологія ортопедична" Херсонського базового медичного коледжу існують інтегровані групи, в яких лекційні та практичні заняття ведуться, в основному, загальнонавчаними жестами та спеціальними жестами-термінами, які створювались та використовувались перекладачами-дактилологами, викладачами-дефектологами, нечуючими студентами в процесі всього періоду навчання.

Наше дослідження констатує, що до коледжу студенти поступають з низьким рівнем знань, самостійно оволодіти текстом підручників вони не в

Лопатко Л.А. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Л. Лопатко. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 122 – 126.

зможі. За даними нашого опитування з'ясовано, що вільно володіють українською мовою далеко не всі випускники шкіл-інтернатів: тільки близько 30% з них говорять порівняно виразно, менше 45% глухих лише задовільно можуть розуміти усне мовлення. Що стосується писемного мовлення, то рівень його розвитку в 33% вступників доводиться визнати незадовільним. Цілком зрозуміло, що це серйозно ускладнює використання словесної мови і розуміння вербальної інформації. Виявлені в учнів і значні проблеми в розвитку калькованого жестового мовлення (КЖМ), висловлення, що відбивають структуру української мови. Тому багато глухих погано розуміють повідомлення, зроблені за допомогою КЖМ. Кількість правильних відповідей при пред'явленні учням тексту, виконаного КЖМ, ледь перевищує 50%. А от українською жестовою мовою глухі студенти володіють вільно, ефективно використовують її один з одним, значно легше її розуміють і на питання, поставлені їм УЖМ – отримано до 91% правильних відповідей.

Сурдопедагоги та перекладачі-дактилологи, окрім глибоких знань з методики педагогічних дисциплін, особливостей психології глухих з врахуванням віку та ін., повинні досконало володіти літературною жестовою мовою, щоб не сприяти штучному утворенню аграматизмів та насиченню мови глухих студентів усіченими фразами, бо дуже часто від студентів можна почути:

- "Як добре, що пояснюють новий матеріал жестовою мовою!"
- "А що ж ви будете робити з підручниками?"
- "А навіщо вони, незрозумілі нам? Нехай їх учителі читають. Ми ж слів не розуміємо!"
- "Хочеться розмовляти мовою, а доводиться придумувати примітивні жести, щоб порозумітися з чуючими".

Зважаючи на зазначене, потрібно і навчати глухих за допомогою жестової мови, і намагатися прилучати глухих працювати над словом, його

Лопатко Л.А. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Л. Лопатко. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 122 – 126.

змістом, щоб вони вміли самостійно розуміти зміст прочитаного. Вміння педагога полягає в тому, щоб тактовно та обережно ставити загальні завдання та пояснювати їх, маючи завжди на увазі, що одне і теж завдання не може бути цікавим для всіх, тому необхідно прагнути до того, щоб у кожного студента розвивати потребу і здібність самому ставити перед собою завдання. Важливо також і всебічно оцінювати виконане завдання студентів, враховуючи не стільки сумлінне виконання вимог, скільки їх творчу активність. Викладач повинен бути людиною захопленою. Його повинні хвилювати питання навчання та практичної роботи. У таких педагогів зазвичай починають працювати навіть мляві студенти.

Жестова мова глухих – рухома система: при житті одного покоління "вмирають" одні жести і з'являються інші. І не завжди цей процес пов'язаний зі зникненням поняття, еквівалентом якого був жест, а поява нових жестів не завжди пов'язана напряду з виникненням нових понять, предметів та явищ. Так, наприклад, жест ПІДНЕБІННЯ раніше показували як ГОРБИК зігнутою долонею, а зараз використовують жест, де права рука в кулаці, а ковпак, звернений до губ, малює контур піднебіння.

Ортопедичну стоматологію можна порівняти зі світом мистецтва, а спеціалістів, – з ювелірами чи мікроскульпторами. Моделювання – одна з основ цієї спеціальності і є провідним предметом (розділом) комплексу ортопедичного навчання та виховання. Завдання викладача-дефектолога полягає в донесенні правильної анатомічної форми зубів, щоб студенти могли уявляти та самостійно передавати її в матеріалі: пластиліні, гіпсі, воску, пластмасі, металі та кераміці. Ще під час вступних іспитів абітурієнти з вадами слуху ліплять з пластиліну орнамент або зуб. Цей іспит дозволяє перевірити як мануальні навички абітурієнта, так і інші його навички, тобто можна вибрати творчу молодь для подальшого навчання.

Поступово, починаючи з I курсу з дисципліни «Анатомія», а далі - на спеціальних предметах II-IV курсів знімного протезування студенти вчаться

Лопатко Л.А. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Л. Лопатко. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 122 – 126.

анатомічно вірно моделювати базис знімного протезу та конструювати постановку зубних рядів; при вивченні незнімного протезування студенти повинні вміти моделювати анатомічну форму зубів; при виготовленні пластмасових коронок студенти моделюють форму з воску, потім переводять на пластмасу; при виготовленні штампованих коронок анатомічна форма моделюється загалом, а потім відтворюється у металі методом штамповки. При виготовленні металокерамічних коронок анатомічна форма моделюється точно для кожного зуба. Так поступово, шляхом нашарування понять та навичок жестовою мовою, вивчаючи та усвідомлюючи нові жести: АНАТОМІЯ, МОДЕЛЮВАННЯ, ПРОТЕЗ, ЗНІМНИЙ ПРОТЕЗ, ЗУБ, ЗУБНИЙ РЯД, ВЕРХНІЙ ЗУБНИЙ РЯД, КОРОНКА, ПЛАСТМАСА, ВІСК, ШТАМП, МЕТАЛ, МЕТАЛОКЕРАМІЧНА КОРОНКА, ЩЕЛЕПА та інші, студенти досконало оволодівають професійними здібностями.

Вивчення анатомічної форми зубів повинно вестись одночасно з розвитком образної пам'яті, щоб студенти могли не тільки копіювати, але й відтворювати по пам'яті форму зубів та щелеп. З розвитку образної пам'яті з успіхом використовується методика, яка включає тренування ритму уваги, фіксування – стирання, фіксування – вправи, маніпуляції, тобто спрацьовує не тільки принцип вивчення професійної лексики жестової мови, а її жестової мови взагалі, бо від правильного, доцільного, влучно підбраного жесту, чітко використаних парадигматичних зв'язків залежить якісне розуміння та усвідомлення поданого матеріалу.

Зразки естетичного почуття у студентів з порушеннями слуху, удосконалені знання з анатомії зубів, формує курс "Загальний опис зубів та будова їх коронкової частини. Моделювання зубів із гіпсу", який чітко викладений у підручниках, але враховуючи на те,

Всі заняття по моделюванню є уроками проблемного характеру. На них розглядають проблеми форми та її відображення. Студентів треба навчити бачити та розуміти особливості тієї чи іншої форми, при цьому не слід

Лопатко Л.А. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Л. Лопатко. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 122 – 126.

допускати приблизного моделювання. Тяжкість вирішення цієї проблеми відчувають як студенти, так і викладачі. По-перше, студенти, вивчаючи модель, не завжди можуть виявити в ній найбільш важливе і характерне, тому викладач-дефектолог повинен донести загально впізнані риси, розкрити характерні особливості кожного зуба, використовуючи жести.

Жест залежить від пластики, темпераменту, емоційності в кінці кінців, від фізичних даних виконувача жеста. Одні й ті самі жести виглядають по-різному у різних людей. Практика навчання жестовій мові підтвердила висновки про особливості словесно-жестової двомовності, зокрема констатації того, що найбільш успішним і дієвим є механізм ланцюжка "жест – зміст – слово", ніж "слово – зміст - жест" [2].

В умовах неповної сформованості словесної мови, зокрема усного мовлення, робота над синонімічними засобами мови ведеться в двох напрямках: пошук подібності слів-синонімів, їх взаємозамінність та знаходження різниці в значенні слів-синонімів в синонімічному ряді. В першому випадку важливим є аналіз тексту, знаходження і вибір потрібного варіанту до виділеного слова, в другому випадку, – конструювання словосполучень, речень за даним рядом синонімів. Методична робота повинна будуватися на використанні синонімічних рядів, на співставленні тих додаткових семантичних значень, які відрізняють лексичні компоненти будь-якого синонімічного ряду, навіть, якщо він складається з двох слів:

оклюзійна – змикаюча,

бокова – апроксимальна (поверхні зуба).

В синонімічний ряд можуть входити і фразеологічні обороти, наприклад, *близько - поруч, плечем до плеча*, однак проблема використання фразеологічних зворотів у мові глухих потребує спеціального дослідження і нами не розглядалася.

Також можна говорити про доцільність використання еквівалентних одиниць при поясненні незнайомих слів та словосполучень, при

Лопатко Л.А. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Л. Лопатко. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 122 – 126.

перекладу речень з ними, при виконанні спеціальних завдань, при вивченні частин мови з метою розвитку "перифрастичної здібності" [4]; на узагальнюючих уроках з різних дисциплін з метою формування у студентів з порушеннями слуху адекватних засобів вираження.

Так, у результаті вивчення української жестової мови вдалося виявити способи вираження значень множинності, приналежності, модальності, суб'єктно-об'єктивних, причинно-наслідкових та кількісних відношень.

З огляду на вище зазначене, можна констатувати, що завдяки жестовій мові, глухі люди розвивають свої пізнавальні здібності, мислення, творчі вміння, комунікативні навички. Вони часто здобувають високий рівень у практичних професійних вміннях. Але без володіння професійної жестової лексики неможливо досягнути високого рівня теоретичної і практичної підготовки, участь у суспільному житті також буде обмеженою. Неможливо повною мірою скористатися надбанням загально-національної культури і вносити свої неповторні і життєві здобутки.

Бібліографія:

1. Болдирєва Н.А. Значення жестової мови в загальній системі навчання глухих дітей.- *Мат. першої Всеукр. конференції "Історія навчання глухих в Україні".*- К., 2000. – С.34-41
2. Димскис Л.С. *Изучаем жестовый язык.* - Минск, 2002. - С. 24-25.
3. Зайцева Г.Л. *Дактилология. Жестовая речь.*- М., 1991. - С. 33.
4. Копейкин В.Н., Демнер Л.М. *Зубопротезная техника.* - М., 1985. - С.33-44.
5. Крамар Ю.М. *Актуальні проблеми навчання глухих дітей жестової мови // Наше життя.* - №10. – 15.03.2002. – С.4.
6. Крамар Ю.М. *Навчися розмовляти з нечуючими // Наше життя.* - №27. – 24.10.2005. – С.2.
7. Кульбіда С.В. *Використання і вивчення жестової мови в Україні // Наше життя.* - № 26.- 9.06.2004. – С.3-4.
8. Кульбіда С.В. *Вища освіта глухих в Україні. С. Кульбіда. Актуальні проблеми навчання і виховання людей з особливими потребами // Зб. наук. праць №2.* – К., 2002. – С.131 – 134.
9. Кульбіда С.В. *До питання про білінгвістичне навчання нечуючих. С. Кульбіда Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Тези допов.. Четверта міжнародна науково-практ. конференція.* – Київ, 2003. – С.163 – 164.
10. Кульбіда С.В. *До питання про білінгвальне навчання нечуючих: теорія і практика . С.Кульбіда. Жестова мова й сучасність: Зб. н. праць.– Вип. 1.- К.: Наукова думка, 2006.- С.16 – 22.*
11. Кульбіда С.В. *Освіта XXI століття Дефектологія.* - № 2. - 2006. - С.54 – 56. irbis.npu.edu.ua
12. Кульбіда С. В. *Правила дактилювання / С. В. Кульбіда // Дефектологія.* - 2006. - № 1. - С. 39-41. - *Бібліогр.: 3 назв.* - укр. <http://irbis-nbu.gov.ua>
13. Кульбіда С.В. *Українська дактилологія. С. Кульбіда.-Дефектологія.–№2.* – 2003. – С. 34 – 36.

Лопатко Л.А. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Л. Лопатко. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 122 – 126.

14. *Kulbida S.V. Polipshennia yakosti navchannia hlukhykh ditei shliakhom vykorystannia zhestovoi movy :Dydaktychni ta sotsialno-psykholohichni aspekty korektsiinoi roboty u spetsialnii shkoli. – Naukovo-metodychnyi zbirnyk. – Kyiv, 2005. – S.333 – 337.*

2006 рік.